

De Oude Ley 2015, nr. 2

KNNV-nieuws	2
Agenda	5
Een onvergetelijke avond	14
Nachtvlinders in Dongevallei	16
Kreeften in de Oude Leij!	22
Terreinbeheerders	25
Museumnieuws	29
Witte gij ut?	31
IVN-wandelingen	32

cursus Paddenstoelen

Voor aankondiging cursus Paddenstoelen

Na twee succesvolle cursussen over vogels, één over planten en één over muurplanten, gaat in september een cursus paddenstoelen voor beginners van start. Zoals het er nu uitziet, wordt de theorie-avond gehouden op dinsdag 8 september. De verschillende excursies vinden daarna plaats. Complete informatie over plaats, tijd, kosten en wijze van aanmelden leest u in de volgende Oude Ley.

Natuurmarkt 31 mei

Op 31 mei wordt aan de Piushaven de Natuurmarkt gehouden. Het Tilburgse Platform Biodiversiteit, waar de KNNV ook deel van uitmaakt, organiseert deze dag. Naast de KNNV zijn er verschillende andere groene organisaties en bedrijven aanwezig om de bezoekers te informeren over hun activiteiten. We kunnen als KNNV weer gebruik maken van bootjes om in de haven naar de muurplanten te kijken. Tussen 11.00 en 16.00 uur zullen we aanwezig zijn en de bezoekers meer laten zien van de natuur in en rond de Piushaven. Lijkt het u leuk om op deze dag mee te helpen in de KNNV-kraam of in de bootjes, laat dit dan weten aan Marie-Cécile van de Wiel via

✉ secretaris@tilburg.knnv.nl of ☎ 013- 5436541.

Fontys Leraren- opleiding Biologie

We bieden dit jaar onze expertise aan om studenten van de Fontys lerarenopleiding biologie in Tilburg meer ervaring te laten opdoen in het herkennen van enkele plantenfamilies, het leren determineren en het werken met de Heukels' flora. Op maandag 18 mei, 1 juni, 8 juni en 15 juni van 16.15 – 18.00 uur zijn wij aanwezig bij Fontys om de

studenten bij te staan in het gebruik van de Heukels' Flora. Het aanbod wordt door Fontys erkend: studenten kunnen hier hun vrije ruimte voor gebruiken. Fontys zal op haar beurt de KNNV-afdeling Tilburg onder de aandacht brengen van de studenten als organisatie waar de studenten hun kennis en kunde op het gebied van natuur verder kunnen ontwikkelen. Ben jij deskundig in het gebruik van de Heukels' Flora en lijkt het je leuk een bijdrage te leveren tijdens deze middagen, neem dan contact op met Jeffrey Raymakers via ✉ jeffrey.raymakers@gmail.com of ☎ 013-5437712.

Natuurgidsen- vaartrachten Piushaven

Samen met Stichting Tilburg te Water hebben we de handen ineengeslagen om geïnteresseerden de Tilburgse natuur te water, in en om de Piushaven en langs het kanaal, te laten ervaren. Leden van onze afdeling vertellen tijdens de vaartracht over de rijkdom aan flora en fauna in deze 'Tilburgse stadsoase'.

Op deze manier willen we mensen kennis laten maken met de diversiteit aan stadsnatuur en met onze vereniging. De deelnemers worden hiermee ook alvast op de hoogte gesteld van het Moerenburg Natuurweekend in september.

De vaartrachten worden een keer per maand op een zondagochtend gehouden, telkens met twee gidsen van onze afdeling aan boord: 12 april, 10 mei, 7 juni, 5 juli en 9 augustus. Starttijd is 10 uur. Er wordt gestart vanaf de draaibrug in de Piushaven.

Lijkt het je leuk om ook een keertje te gidsen, neem dan contact op met Jeffrey Raymakers via ✉ jeffrey.raymakers@gmail.com of ☎ 013-5437712.

Aandacht voor de natuur in de Piushaven is er ook tijdens de Natuurmarkt op 31 mei (foto Marcelle Leone)

Coördinator Mossen- werkgroep

De Mossenwerkgroep heeft een nieuwe coördinator.

Maarten Mandos heeft het coördinatorschap van de werkgroep overgenomen van Rob Vereijken. De laatste tijd koos de mossenwerkgroep de vrijdag als onderzoeksdag. Op die dag kon Rob helaas niet mee. Ondertussen draaide het mossenonderzoek goed en onlangs is gestart met de inventarisatie van de Regte Hei. Wil je hieraan deelnemen of heb je andere vragen over mossen, neem dan contact op met Maarten Mandos, ☎ 013-5050930 of ✉ mmandos@xs4all.nl

**Stand KNNV-
afdeling
Tilburg**

Afgelopen maanden hebben studenten van Sint-Lucas te Boxtel zich verdiept in de KNNV en nagedacht over een mogelijke stand voor onze afdeling. Wij hebben hen de vraag voorgelegd hoe de KNNV zich beter kan profileren tijdens evenementen als de Natuurmarkt. Tijdens afgelopen ALV is al aandacht besteed aan de verschillende ontwerpen van de studenten. Onlangs zijn de drie beste ideeën verder uitgewerkt en zijn verschillende bouwtekeningen aangeleverd. Nu breekt het moment aan om een van de ontwerpen ook daadwerkelijk te verwezenlijken. Deze willen we gebruiken tijdens het Moerenburg Natuurweekend in september, maar het liefst zelfs ook al tijdens de Natuurmarkt in mei.

Heb je twee rechterhanden en wil je graag een bijdrage leveren? Neem dan contact op met Marie-Cécile van de Wiel via ✉ secretaris@tilburg.knnv.nl of ☎ 013- 5436541.

Een van de standontwerpen (Sint Lucas)

Datum	Onderwerp
4 april	Gewestelijke excursie naar de Mortelen
10 april	Vrijdagwandeling Oisterwijkse Vennen
18 april	Voorjaarswandeling Zuid-Limburg
25 april	Openbare vroege vogelwandeling
8 mei	Vrijdagwandeling door het Gooren
16 mei	Wandeling door het beekdal van 't Merkske
30 mei	Wandeling naar de Dulver in de binnenpolder van Capelle
31 mei	Natuurmarkt Piushaven
6 juni	Wandeling door Haanwijk
11 juni	Avondexcursie De Brand
12 juni	Vrijdagwandeling naar de Dullaart
27 juni	Wandeling Gijzenrooij
4 juli	Resultaten van de Plagwerkgroep Regte Heide
10 juli	Vrijdagwandeling De Kaaistoep
18 juli	Fietsrondje langs de Waal

Toelichting op de agenda

KNNV-excursies en -avonden zijn in principe bestemd voor KNNV-leden. Wilt u deelnemen maar bent u geen lid, neem dan contact op met het secretariaat ☎ 013 - 5436541. De vertrekpunten naar de excursie-terreinen zijn in de buurt van de betreffende uitvalswegen uit Tilburg. Er is voldoende parkeergelegenheid voor auto of fiets, zodat we met

een minimum aantal auto's verder rijden naar het excursiedoel. Voor de autoritten adviseren wij een onkostenvergoeding van € 0,20 per kilometer. Dit evenredig verdeeld over de chauffeur en het aantal meerrijders. En neem bijvoorbeeld voor de heen- en terugreis altijd een paar droge schoenen mee, zodat de chauffeur van de auto niet met een vervuild auto interieur blijft zitten na de rit. Het is verder gewenst mee te nemen: verrekijker, loep en bij langere excursies eten en drinken.

Bij een aantal excursies is aanmelden vooraf noodzakelijk. Soms in verband met vervoer of voor een afspraak met een terreinbeheerder of een andere reden. Doe dit dan ook, tijdig, voor de vermelde datum, zodat de excursieleider hiermee ook tijdig is geïnformeerd.

Bij extreem slecht weer kan de excursieleid(st)er besluiten de excursie niet door te laten gaan. Bel bij twijfel de excursieleid(st)er. Ook voor nadere informatie kunt u bij hem/haar terecht. Alle andere activiteiten zijn voor iedereen toegankelijk.

Heeft u wensen om eens naar een bepaald gebied te gaan, of een bepaald thema, of andere ideeën, laat het ons a.u.b. weten, zodat wij deze wensen in ons programma kunnen opnemen. Hopelijk tot ziens op een van onze excursies.

4 april Zaterdag

Onderwerp	Gewestelijke excursie naar de Mortelen
Tijd	9.15 - gehele dag.
Locatie/Vertrek	Parkeerplaats Aldi, Spoordijk / Doornbossestraat, Tilburg. Voor wie direct naar de vertrekplaats van de excursie wil gaan: om 10 uur Café Vingerhoeds, Oude Grintweg 90, 5688MB Oirschot.
Contact	Anneke Bruijnzeels ☎ 013 - 4555711, 06 - 18424005 of ✉ annekebruijnzeels@hotmail.nl. Graag opgeven vóór 1 april.
Omschrijving	Dit voorjaar is de afdeling Eindhoven weer aan de beurt voor een gewestelijke excursie. We beginnen met een kop koffie of thee met gebak, waarna we een wandeling maken in de Mortelen, een prachtig gebied waar het landschap nog ouderwets kleinschalig is. De Mortelen wordt beheerd door het Brabants Landschap en maakt deel uit van het Groene Woud, een bijzonder natuur-en landschapsgebied, gelegen in de driehoek 's Hertogenbosch - Tilburg - Eindhoven. De Mortelen vormt het grootste landschapsreservaat van Noord-Brabant. Dit zogenaamde hoeven- of kampenlandschap is rond het jaar 1100 ontstaan. Plaatselijk werd hier leem - 'mortel' - gewonnen. De Mortelen onderscheidt zich door de uitbundige voorjaarsflora en de vele soorten dagvlinders en struweelvogels. De Boomkikker is er weer uitgezet en tot de broedvogels van de Mortelen behoren de Middelste bonte specht, Wielewaal, Nachtegaal, Geelgors, Houtsnip, Wespendif, Bosuil, Steenuil, Goudvink en Zomertortel. We lunchen in het veld en de lunch zal je zelf mee moeten brengen. Waterdichte schoenen zijn sterk aanbevolen en de lengte van de wandeling is 10 km.

10 april Vrijdag

Onderwerp	Vrijdagwandeling Oisterwijkse Vennen
Tijd	9.00 - 13.00 uur.
Locatie/Vertrek	Beethovenlaan / Strausslaan bij de apotheek.
Contact	Stella Wesel ✉ swesel@beatrix-college.nl of ☎ 013-4552870.
Omschrijving	De vele vennen die in dit gebied aanwezig zijn, stammen uit de laatste ijstijd. Deze zijn gevormd door de wind die de laagtes uitsleet tot op de lemige onderlaag. Later vulde deze laagtes zich met regenwater. Het zand wat uit die laagtes kwam, werd in de directe omgeving afgezet. Aan het eind van de 19 ^e eeuw werd rondom de vennen Grove den gepland voor de mijn- en scheepsbouw. Natuurmonumenten heeft de laatste decennia door passend beheer gezorgd dat er een veel gevarieerder bos is ontstaan en dat in het water bijzondere planten zoals Oeverkruid, Moerashertshooi en zeldzame sialgen groeien. We starten onze wandeling bij boscafé de Rode Lelie; aan het einde drinken we daar een kopje koffie.

18 april Zaterdag

Onderwerp	Voorjaarswandeling Zuid-Limburg
Tijd	8.07 uur
Locatie/Vertrek	Station Tilburg (deelnemers vanuit Den Bosch nemen de trein van 8.25 uur richting Heerlen - overstappen in Sittard).
Contact	Corné Wentink ☎ 013-5710153 of ✉ chmwentink@hetnet.nl.
Omschrijving	We rijden met de trein naar station Bunde, vanaf daar lopen we de Kruisberg op. Deze berg vormt de zuidelijke uitloper van het bekende Bunderbosch, dat helaas wordt doorsneden door de A2. Aan de andere kant van de A2 vinden we de Wijngaardsberg met de bronbeek de Watervalderbeek. Vanaf de Wijngaardsberg vervolgen we onze wandeling door het open gebied naar het Kloosterbosch. Afhankelijk van de tijd eindigen we onze wandeling in Houthem of wandelen we via de Ravensbosch door naar Valkenburg. Onderweg kunnen we genieten van de bekende Limburgse voorjaarsflora. De wandeling is naar verwachting ongeveer 13 kilometer. Er is geen horeca onderweg, dus neem voldoende eten en drinken mee.

26 april Zondag

Onderwerp	Openbare vroege vogelwandeling
Tijd	7.00 - 9.00 uur.
Locatie/Vertrek	Hoofdingang Noorderbos, parkeerplaats aan de Stokhasseltlaan. Vanuit Tilburg de Stokhasseltlaan nemen richting Loon op Zand, na de kruising met de Burgemeester Bechtweg de eerste weg rechts in rijden. De parkeerplaats is onder een hoogspanningsmast.
Contact	Ad Kolen, ☎ 013 – 4560694 / 06-40284868 ✉ adkolen@kpnmail.nl
Omschrijving	Openbare vroege vogelwandeling door de Vogelwerkgroep in het Noorderbos in Tilburg Noord. Leden van de Vogelwerkgroep leiden de deelnemers in groepjes door het gevarieerde gebied. De afwisseling is groot: oud en jong bos, open en dichtbegroeide delen en vooral ook veel water. Dus goed voor veel vogelsoorten van allerlei pluimage. De verschillende vogels worden gezamenlijk bekeken en hun specifiek gedrag wordt toegelicht. De zang zal zeker ook veel aandacht krijgen. De mannelijke vogels zingen in het voorjaar om een vrouwtje te verleiden en met haar voor nageslacht te zorgen. Het gebied waarin ze broeden, het territorium, bakent het mannetje met zijn zang voortdurend af tegen soortgenoten. Iedere vogelsoort heeft zijn eigen zang. Met een beetje geluk zien we ook het paartje Slechtvalken dat sinds twee jaar in de enorme nestkast op de TV-toren woont. Warme kleding ('s morgens vroeg kan het nog erg koud zijn) en een verrekijker zullen het kijkgenot verhogen.

8 mei Vrijdag

Onderwerp	Vrijdagwandeling door het Gooren
Tijd	9.00 - 13.00 uur.
Locatie/Vertrek	Parkeerplaats Aldi, Spoordijk / Doornbossestraat, Tilburg. Voor wie direct naar de vertrekplaats wil rijden, vertrek om 9.15 uur vanaf Vieille France, Akkerstraat 1A, 5084 HL Biest-.Houtakker
Contact	Leon Tinnemans (☎ 013 - 5041986).
Omschrijving	Het Gooren, tussen Biest Houtakker en Hilvarenbeek, omvat het dal van het Spruitenstroompje en de Roodloop. Twee langzaam stromende laaglandbeken, die zelfs internationaal behoren tot een zeldzaam beektype. De cultuurhistorie van het beekdal is zeker zo bijzonder. Eeuwen geleden werden de dalen ontgonnen. Dit leverde graas- en hoogronden op voor het vee: beemden. De kavels waren lang en smal en lagen met de korte zijde naar de beek gericht. De kavelgrenzen werden geaccentueerd door heggen en houtwallen, die voor boerengeriefhout gebruikt werd. Je kon het beekdal-landschap alleen maar binnenkomen vanaf de beekdalflanken. Deze weggetjes liepen meestal dood op de beek. Bijna overal is dit eeuwenoude type landschap in enkele decennia opgeruimd. Op een enkele plek bleef het gespaard zoals hier. Brabants Landschap heeft enkele van deze doodlopende weggetjes door middel van voetgangersbruggen over de beek met elkaar verbonden. Er is zo een aantrekkelijke wandelroute ontstaan. Lengte wandeling: 4,7 km.

Het Gooren (foto Ben Akkermans)

16 mei Zaterdag

Onderwerp	Wandeling door het beekdal van 't Merkse
Tijd	9.00 uur.
Locatie/Vertrek	Parkeerplaats Plusmarkt, Burgemeester van de Mortelplein, Tilburg.
Contact	Pieter Müller ☎ 013 - 4678438 of ✉ pmueller@xs4all.nl In verband met vervoer graag van te voren opgeven.
Omschrijving	't Merkske, een zijriviertje van de Mark, vormt de natuurlijke grens tussen Nederland en België. De vallei van 't Merkske staat borg voor meer dan 1000 hectare bijzondere natuur. Dit smalle en kronkelende riviertje ontspringt als Noordermark in 'Het Moer' in België. Doordat de vallei van 't Merkske lange tijd in de vergeethoek is blijven staan, heeft de natuur aan beide kanten van de grens jarenlang haar gang kunnen gaan. In het gebied komen dan ook zeldzame plantensoorten voor. Ook allerlei vogels, amfibieën en andere dieren profiteren van de rust en de natuurlijke rijkdom van het gebied. Ook heeft de vallei een grote cultuurhistorische waarde. Wandelaafstand ± 11 km. Denk aan laarzen of waterdichte schoenen!

30 mei Zaterdag

Onderwerp	Wandeling naar De Dulver in de binnenpolder van Capelle
Tijd	8.00 - 13.00 uur.
Locatie/vertrek	Beethovenlaan / Strauslaan bij de apotheek, Tilburg.
Contact	Ben Akkermans ☎ 013-5362107 of ✉ b.a.r.akkermans@planet.nl
Omschrijving	Zelfpluktuin De Langedam, 't Vaartje 108, 5165 ND Waspik. Na de wandeling kunnen we hier koffie drinken en, tegen betaling, een boeket bloemen plukken. Den Dulver is een gebied met elzenbroekbossen en daaromheen een aantal schraallanden plus een eendenkooi. Dit gebied wordt gekenmerkt door een rijkdom aan planten, vogels en dieren, waaronder zeldzame zeggenssoorten en een grote verscheidenheid aan vegetatietypen waaronder trilvenen en blauwgrasland. Laarzen aanbevolen. Volgens Staatsbosbeheer: 'een groene parel in het midden van Brabant'.

31 mei Zondag

Onderwerp	Natuurmarkt Piushaven
Tijd	11.00 – 16.00 uur
Locatie/Vertrek	Piushaven
Omschrijving	Zie voor meer informatie bij het KNNV-nieuws elders in deze Oude Ley.

6 juni Zaterdag

Onderwerp	Wandeling door Haanwijk
Tijd	8.00-13.00 uur
Locatie/Vertrek	Parkeerplaats Aldi, Spoordijk / Doornbossestraat, Tilburg.
Contact	Leo van Zeeland ☎ 013 – 5300781
Omschrijving	De wandeling gaat door het gebied ten zuiden van de A2 bij Den Bosch. Het is een afwisselend gebied met hoogteverschillen van 1 tot 14 meter boven NAP. De wandeling voert door extensief beweide graslanden, door op zandruggen gelegen bossen, langs de oever van de Dommel, over dijkjes omzoomd door bomen, langs moerassige laagten. In het gebied komen Dassen voor. Halverwege kan gepauzeerd worden bij Theetuin Haanwijk. Het grootste deel van het gebied wordt beheerd door Brabants Landschap. Lengte wandeling: 8 km.

11 Juni Donderdag

Onderwerp	Donderdagavondexcursie De Brand
Tijd	20.00 uur.
Locatie/Vertrek	Vanaf de pakeerplaats bij Café Boslust, Schoorstraat 37, 5071 RC Udenhout.
Contact	Jan van Laarhoven ☎ 013 – 5113904
Omschrijving	Weer eens een avondexcursie naar De Brand waar we in het verleden zochten naar de Nachtegaal, maar deze vogel geeft tegenwoordig, helaas, aan andere plaatsen de voorkeur. Ervoor in de plaats gekomen zijn de Boomkickers. Als het een wat warme zwoele avond is dan laten zij zich luidruchtig horen. U bent van harte uitgenodigd voor dit concert. Met een beetje geluk kunnen we ook nog het baltzen van de Houtsnippen bewonderen. De Brand is befaamd voor zijn muggen. Draag daarom uit voorzorg lange mouwen en neem wat anti-muggen lotion mee.

12 juni Vrijdag

Onderwerp	Vrijdagwandeling naar de Dullaart
Tijd	9.00 – 13.00 uur.
Locatie/Vertrek	Beethovenlaan / Strauslaan bij de apotheek.
Contact	Ben Akkermans ☎ 013-5362107 of ✉ b.a.r.akkermans@planet.nl
Omschrijving	De Dullaart een schitterend gebied uit het verleden, met een plantengroei om van te watertanden. Enkele willen we hierbij noemen: Rietorchis, Welriekende nachtorchis, Beenbreek, Spaanse ruiters, enz. Dit gebied van ± 40 hectare, is ontgonnen tussen 1936 en 1939 in opdracht van de verzekeringsmaatschappij 'De Utrecht'. Het ontgonnen gebied is nooit goed cultuurland geworden vanwege de enorme kwel in dit gebied. Bij nat weer zijn laarzen onontbeerlijk.

27 juni Zaterdag

Onderwerp	Wandeling Gijzenrooij
Tijd	8.00 - 13.00 uur.
Locatie/Vertrek	Parkeerplaats Aldi, Spoordijk / Doornbossestraat, Tilburg. Of plaats van vertrek wandeling: Laan van Tolkien 226, 5663 SC Geldrop; parkeren bij de AH. Laat het wel even weten als u op eigen gelegenheid hierheen gaat.
Contact	In verband met vervoer opgeven bij Ben Akkermans ✉ b.a.r.akkermans@planet.nl of ☎ 013 - 5362107.
Omschrijving	Gijzenrooij is een afwisselend landschap met kleinschalige akkerbouw en natte graslanden. Het ligt vlak bij de Stratumse Heide, tegen het gelijknamige Eindhovense stadsdeel aan. De Gijzenrooische Zegge heeft als kern een moerasbos met planten zoals het Moerasviooltje, Gele lis en Waterviolier. In het voorjaar is het gebied rondom het moeras versierd met een lilagloed van Pinksterbloemen. Rondom de graslanden liggen eeuwenoude akkers. Hier worden op biologische wijze, zonder gebruik van chemische bestrijdingsmiddelen, granen verbouwd. Dat levert een kleurrijk schouwspel op. Het lijkt een schilderij van Van Gogh: rood van klaproos, blauw van korenbloem en geel van ganzebloem. De kruiden op de akkers trekken vlinders, vogels en zoogdieren aan. Patrijs en Geelgors bijvoorbeeld. Een wonder dat hier zo'n ouderwets stukje Brabant kon blijven bestaan. Wandelaafstand 6 km.

Mooie stukje Brabant (foto Leo van Zeeland)

4 juli Zaterdag

Onderwerp	Informatie ochtend van de Plagwerkgroep Regte Heide
Tijd	9.00 -12.30 uur.
Locatie/Vertrek	Parkeerplaats Plusmarkt, Burgemeester van de Mortelplein, Tilburg. Of om 9.15 tegenover de ingang van het golfterrein aan de Nieuwkerksedijk Zuid 50, 5051 DW Goirle (parkeren in de berm niet op het golfterrein!)
Contact	Berry Staps ✉ plaggroep-knnv-tilburg@hotmail.nl of ☎ 06 - 20615921
Omschrijving	De plagwerkgroep voert al 25 jaar beheerwerkzaamheden uit op de Regte Heide. Voor veel leden van de KNNV is onbekend wat deze werkgroep doet. Om daar wat meer bekendheid aan te geven verzorgt de plagwerkgroep een informatie-ochtend op het plagterrein op de Regte Heide. De leden van de plaggroep zullen toelichten wat voor beheer er wordt uitgevoerd en welke werkzaamheden daaruit voortkomen. Daaruit zal blijken dat de benaming 'plaggroep' eigenlijk de lading niet meer dekt. Het door ons geadopteerde gebied ligt in de zuidelijke deel van de Regte Heide en bevat een voedselarm heideveen en een meer gebufferde leemkuil, maar ook wat hoger gelegen drogere heide. Veel diversiteit dus. In de loop der jaren zijn er goede resultaten geboekt. We noemen o.a. Ronde zonnedauw, Moeraswolfsklauw, Beenbreek, Veenpluis, Klokjesgentiaan, Stekelbrem, Duizendguldenkruid, Beekmijtertje, Hazelworm, Gentiaanblauwtje. Veel van deze resultaten kunt u zelf met eigen ogen gaan aanschouwen. De bloeiende Beenbreek zal je zeker niet ontgaan (zie foto). We blijven niet op het pad en struinen door het soms ruige terrein. Het kan daar zelfs in juli nat zijn, dus goed schoeisel (laarzen) is aan te bevelen.

Beenbreek (Foto Pieter Müller).

10 juli Vrijdag

Onderwerp	Vrijdagwandeling De Kaaistoep
Tijd	9.00-13.00 uur.
Locatie/Vertrek	Burgemeester van de Mortelplein bij de Plus Markt, Tilburg. Voor wie zelf per fiets naar het vetrekpunt wil gaan, 9.15 uur vanuit de Hut van Homberg in Kaaistoep-West. Deze is te bereiken vanuit de Blaak: het Roerpad-Oude Rielseweg-Keistoep volgen, parallel aan de A58. De parallelweg is afgesloten voor gemotoriseerd verkeer. Voor de bosrand rechts over onverhard pad door ijzeren hek naar de Hut.
Contact	Ben Akkermans ☎ 013-5362107 of ✉ b.a.r.akkermans@planet.nl.
Omschrijving	Jaap van Kemenade, de beheerder van het gebied, geeft ons een rondleiding in 'onze' Kaaistoep. Na afloop van de wandeling drinken we koffie of thee in de beheerders/onderzoekershut. Neem zelf aub. een beker of mok mee.

18 juli Zaterdag

Onderwerp	Fietsrondje langs de Waal
Omschrijving	Vanaf NS station Tilburg naar Zaltbommel. Vanuit Tilburg fiets mee in de trein. Vanuit Zaltbommel over de noordelijke oever van de Waal naar Gorinchem. Hiervandaan per fietspontje naar het vestingstadje Woudrichem. Langs slot Loevestijn en langs kasteel Brakel weer terug naar Zaltbommel. Fietsafstand 45 á 50 km. Meer informatie in de volgende Oude Ley.

Plas dras en vochtige weilanden (foto Berry Staps)

Een onvergetelijke avond

Ger Bogaers

Geweldig feest

Uit de gegevens in de Oude Ley over het naprogramma na de ledenvergadering op 27 januari en de bezorgdheid van enkele leden dat ik toch zeker naar die vergadering zou komen, kreeg ik wel het voor gevoel dat er "iets" gedaan zou worden met ons 70- en 60-jarig jubileum bij de KNNV. Maar dat het zo'n grandioos feest zou worden, hadden we zeker niet verwacht. Wat een geweldig feest! Loftuizingen zonder weerga, terwijl mijn actieve periode in het bestuur in het verre verleden ligt. En ja, ik heb me daarna ook vaak met allerlei zaken bemoeid, maar dat deed ik vooral om zelf profijt te trekken van alles wat de vereniging te bieden had. Ik voelde me thuis in de vriendschap tussen de leden met gelijkgerichte hobby: natuurstudie. Een sfeer die kenmerkend was en is in onze vereniging. En dan is het niet moeilijk om een lange reeks van jaren daarvan te profiteren, en zo héél lang is een kwestie van vroeg beginnen. En dan wordt die KNNV vanzelf een vaste factor in je leven.

Directeur Frans Ellenbroek sprak over de grote, en jarenlange verbondenheid van Ger en Riki met het natuurmuseum. Zijn waardering onderstreepte hij door een beeldje van de Ichtyosaurus uit te reiken (foto Marcelle Leone).

Genieten van de vereniging

Dat velen met ons zich zo thuis voelen in de sfeer van onze vereniging blijkt wel uit het grote aantal leden dat al een lange reeks van jaren lid is. Van de 312 leden die onze afdeling per 1 januari telde waren 148 leden (bijna de helft) langer dan 15 jaar lid. En 93 daarvan zelfs langer dan 25 jaar. Een teken dat het lidmaatschap voor die mensen wel degelijk iets te bieden heeft. Dat blijkt tevens uit de ambitie om lid te zijn van een van de twaalf werkgroepen. Daar in zijn in totaal meer dan 125 leden actief bezig. En ook de algemene excursies, 37 in het afgelopen jaar, worden goed bezocht. Gegevens hiervan heb ik in het jaarverslag niet kunnen vinden. Natuurlijk zijn er een aantal personen die zorgen voor voortgang en sfeer in de vereniging: leden van het bestuur, de excursiecommissie, coördinatoren van de werkgroepen. Ze zijn onmisbaar en doen hun werk uitstekend, gezien de vele succesvolle activiteiten in de vereniging. Daardoor is het niet moeilijk om met plezier een lange reeks van jaren deel te nemen aan al die uitingen in de vereniging. Voor mij en ook voor mijn vrouw Riki is de KNNV steeds een voorname factor in ons leven geweest. We hebben ervan genoten en dat doen we nog steeds. Maar die avond in januari was overweldigend! Hartelijk dank aan allen die ervoor hebben gezorgd dat we een onvergetelijke avond beleefden.

Wethouder Mario Jabobs geeft aan Ger de Tilburg Trofee (foto Marcelle Leone)

Nachtvinders in Dongevallei

Samenvatting van 3 jaar nachtvlinder-inventarisaties

Guido Stooker

Onderzoeks- opzet

In 2014 zijn voor het derde jaar op rij nachtvinders in de Dongevallei geïnventariseerd. Dit gebeurde aanvankelijk alleen met een verplaatsbare Licht-op-Laken-opstelling (LoL) en sinds afgelopen jaar ook met een Skinner-val op een vaste locatie. De LoL-opstelling bestaat uit een laken van 2 bij 2 meter, langs tentstokken gespannen en voorzien van twee Phillips ML-lampen (250W+160W) die de elektra van een veldaggregaat ontvangen. De Skinner-val is de bekende kistval, die gebruikt wordt bij het nieuwe Landelijke Meetnet Nachtvinders (Phillips ML-160Watt).

De focus ligt op de macro's, maar de micro-nachtvindertjes worden ook zoveel mogelijk meegenomen. Pas het afgelopen jaar is het inventarisatiewerk qua opzet en werkwijze voor het eerst op systematische wijze opgepakt. Ik word in de ontwikkeling van mijn kennis van de nachtvlinderfauna intensief begeleid door Henk Spijkers, die tientallen jaren nachtvlinderervaring heeft in West-Europa en daarnaast vooral ook bekend is van het Kaaistoep-project. Zonder zijn niet aflatende hulp bij het determineren was voorliggend verslag niet mogelijk geweest. Bovendien is het altijd erg gezellig tijdens de Kaaistoep-nachten. De 'vangst' in de Dongevallei wordt dan bekeken en de niet door mij op naam gebrachte vlinders of twijfelgevallen voor zover mogelijk gedetermineerd. Buisjes waarbij dat niet lukt, neemt Henk dan mee naar huis. Door dit consequent vol te houden is mijn soortenkennis enorm gegroeid. Het direct op naam brengen van een soort op het laken is voor een beginner even lastig. Daarom werden aanvankelijk alle nachtvinders gevangen in doorzichtige vangpotjes en van gedateerde etiketten voorzien. Na verloop van tijd is die methode voor de makkelijke soorten, die binnen de reguliere vliegtijd gevangen werden, verlaten en krijgen deze vlinders meteen de vrijheid weer terug. Halverwege het jaar werd besloten dat alleen de nieuwe soorten voor de Dongevallei èn de traditioneel moeilijke en of sterk gelijkende soorten nog ter beoordeling aan Henk werden voorgelegd. Van alle aangetroffen soorten zijn de waarneemdata, de locatie-coördinaten en de aantallen per soort genoteerd. Van opvallende waarnemingen zijn exemplaren in buisjes in de vriezer bewaard. Niet om een referentiecollectie op te bouwen, maar als eventueel bewijsmateriaal. Want alle waarnemingen worden niet zomaar door de landelijke databank (Noctua) geaccepteerd. Van de moeilijkere soorten is een lade met geprepareerde exemplaren ingericht. Om dezelfde reden ben ik ook begonnen met het vastleggen van de waarnemingen d.m.v. macrofotografie.

Opstelling licht-op-laken in het vrije veld (foto Guido Stooker)

Waarnemen en weer

Als waarneemfrequentie werd ongeveer 1 nacht per 2 weken aangehouden, gespreid over het gehele jaar. In principe werd gevangen bij een temperatuur boven de 8°C, bij een windsterkte van max.3Bfr. Dit werd van te voren gecheckt op de weer@pp van mijn mobieltje.

Omdat daarom in het Landelijke Meetnet Nachtvinders wordt gevraagd, zijn tijdens alle valnachten de begin- en eindwaarden van een aantal weerparameters vastgelegd. Behalve tijdstip, natuurlijk ook temperatuur en het relatieve vochtigheidspercentage op 1,5m hoogte, alsmede een impressie van de windkracht en de sluiting van het wolkendeck in x/8-delen. Op hemelsbreed ca.3km ligt het KNMI-weerstation van de vliegbasis Gilze-Rijen. De urregevens van dit station m.b.t. luchtdruk, windsnelheden, windrichting en bewolking werden gecheckt en meegenomen in de rapportage. Beide lichtopstellingen werden in werking gesteld rond zonsondergang. De lamp in de Skinner-val brandde de volle nacht en werd pas gedoofd bij het ochtendkrieken. De sessies met het laken werden afhankelijk van de nachtlengte en het weer beëindigd tussen 23.00 en 02.00 uur. Getracht is de vangtijd van de LoL-opstelling tenminste 4 uur te laten duren.

**Inventarisatie
resultaten**

In 2014 is 22 keer met de Skinner-val en 16 keer met de LoL-opstelling gevangen. Het aantal uren dat de lampen hebben gebrand is bij de Skinner-val 212 uur en bij de LoL-opstelling 60 uur. De gemiddelde vangperiode per nacht telde bij de Skinner-val ca. 9,5 uur en bij de LoL-opstelling bijna 3,75 uur per nacht. Van de 1311 genoteerde vlinders zijn er 464 ex aangetroffen in en rond de Skinner-val en 847 ex bij de LoL-opstelling. Conform de richtlijnen van het Landelijk Meetnet Nachtvinders werden ook vlinders geteld die in de directe omgeving van de Skinner-val werden aangetroffen. Omdat de val bij een witte muur staat, zal dat zeker een positief effect hebben gehad op de waargenomen aantallen. In de val werden 380 nachtvinders aangetroffen (82%); buiten de val zijn 84 exemplaren geteld (18%). De verdeling macro's/micro's lag bij de Skinner-val op 105/25 en bij de LoL-opstelling was dit 138/46.

De afgelopen drie jaar zijn totaal 287 verschillende soorten nachtvinders in de Dongevallei waargenomen: 208 macro's en 79 micro's. In 2012 bedroeg het totaal aantal 66 soorten in één valnacht; in 2013 scoorde ik gedurende 20 valnachten 99 soorten (261 individuen). In 2014 zijn 1311 individuen geteld, waarbij 230 verschillende soorten nachtvinders (174 macro's, resp. 56 micro's) werden aangetroffen. Ten opzichte van de twee voorgaande jaren werden in 2014 in totaal 132 nieuwe soorten aangetroffen.

Het vlinderjaar 2014 in getallen	Skinner-val	LoL-opstelling	totaal
aantal val-nachten	22	16	38
aantal val-uren	212	60	272
aantal getelde individuen	464	847	1311
aantal waargenomen soorten	130	184	230
aantal macro's	105	138	174
aantal micro's	25	46	56
aantal nieuwe soorten tov. 2012/2013	59	101	132
gemid.aantal soorten per nacht	5,9	11,6	
gemid.aantal individuen per nacht	21,1	52,9	

Er was veel variatie in het aantal waargenomen en aantal gevangen exemplaren per valnacht. De Houtspaander is in 2014 gedurende de meeste nachten waargenomen (14x), gevolgd door Huismoeder (13x) en Haarbos (12x). De aantallen per valnacht verschilden sterk. Ook hier scoort de Houtspaander weer het hoogst, maar de top-10 ziet er toch iets anders uit (zie tabel). Het totaal aantal waargenomen individuen en de score per soort ligt relatief erg laag. Opvallend is ook dat 49 soorten wel in 2012 en 2013 zijn genoteerd, maar in 2014, ondanks een veel grotere inventarisatie-inspanning, niet zijn aangetroffen. Het is bijzonder dat van 98 soorten in 2014 slechts één waarneming is gedaan. Van het totaal aantal nu bekende nachtvinders zijn 181 soorten van slechts één inventarisatiejaar bekend, 83 nachtvinders zijn in twee van de drie jaren waargenomen en maar 25 soorten konden alle 3 jaren genoteerd worden. Deze getalsmatige karakteristiek duidt op een groot aandeel zwervers, die vanwege de barrièrewerking van de stedelijke omgeving slechts sporadisch het gebied bereiken.

de 10 meest frequent waargenomen soorten 2014		
Soort en aantal vangnachten		
Axylia putris	Houtspaander	14
Noctua pronuba	Huismoeder	13
Ochropleura plecta	Haarbos	12
Agrotis exclamationis	Gewone worteluil	10
Agrotis puta	Putta-uil	9
Macaria alternata	Donker klaverblaadje	9
Orthosia incerta	Variabele voorjaarsuil	9
Rivula sericealis	Stro-uiltje	9
Mesoligia furuncula	Zandhalmuiltje	9
Lomasipilis marginata	Gerande spanner	8

de 10 meest gevangen exemplaren in 2014		
Soort en aantal waargenomen exemplaren		
Axylia putris	Houtspaander	57
Ochropleura plecta	Haarbos	46
Macaria alternata	Donker klaverblaadje	44
Synaphe punctalis	Pinokkiomot	41
Orthosia incerta	Variabele voorjaarsuil	38
Rivula sericealis	Stro-uiltje	33
Agrotis exclamationis	Gewone worteluil	33
Phragmatobia fuliginosa	Kleine beer	30
Mesoligia furuncula	Zandhalmuiltje	24
Noctua pronuba	Huismoeder	24

Het verschil tussen de vaste Skinner-val en de vrije LoL-opstelling is aanzienlijk, zeker als ook nog rekening wordt gehouden met de totale bemonsteringstijd (valduur). Met de Skinner-val heb ik in 2014 130 soorten vastgesteld en met de LoL-opstelling 186 soorten. Van de 230 waargenomen nachtvlindersoorten werden 98 (43%) alléén met de LoL-opstelling waargenomen en 42 soorten (18%) alléén in de Skinner-val aangetroffen. Van 88 soorten werd één of meerdere exemplaren in beide vangopstellingen vastgesteld.

Zeldzaamheid en verspreiding

Op de totaalijst staan maar een paar bijzondere soorten. De database Noctua maakt onderscheid in landelijke en regionale zeldzaamheid. In de Dongevallei zijn de afgelopen 3 jaar 46 soorten aangetroffen die landelijk en/of regionaal zeldzaam zijn (hetgeen niet in alle gevallen samenvalt). Sommige soorten vallen landelijk in een andere

zeldzaamheidsklasse dan regionaal en andersom. Slechts 6 soorten krijgen landelijk en/of regionaal de aanduiding zeer zeldzaam en maar 7, resp. 4 soorten gelden als landelijk en/of regionaal zeldzaam. De score voor vrij zeldzaam bedraagt 15, resp. 14 soorten. Van de zeer zeldzame soorten is de Streepstipspanner als enige op de lichtval gevonden. De andere, allemaal micro's, zijn waargenomen tijdens twee bladmineerders-excursies met Paul van Wielink. Waarschijnlijk is die relatieve zeldzaamheid van deze micro's vooral te danken aan de onbekendheid van deze soorten en de moeilijkheidsgraad in het determineren ervan. De Streepstipspanner is meer een soort van de Noord- en Zuid-Hollandse duinstreek, die maar zelden in het binnenland wordt gezien. De eveneens waargenomen Satijnstipspanner wordt voornamelijk in ZW-Nederland aangetroffen. De Tweestreeprasuil is nog de meest typische Brabantse soort.

Op de totaalijst van de afgelopen 3 jaar kunnen 54 soorten als Rode Lijst-soort worden aangemerkt, waarvan 23 soorten als Gevoelig, 34 als Kwetsbaar en 2 al Bedreigd. Dat is bijna 20% van het aantal tot nu toe in de Dongevallei waargenomen nachtvlinders. Tot de bedreigde soorten behoren de Geelbruine rietboorder en Zwartstipspanner. Een aparte categorie in de lijst wordt gevormd door trekvlinders (4 soorten). Voorts is er één nachtvlinder die als Exoot wordt betiteld: de Buxusmot.

In de afgelopen drie jaar is op vier verschillende plaatsen met een lichtval gevangen.

Deze locaties zijn verdeeld over 3 km-hokken en hebben volgens de Noctua-database voor ca. 90% van de gevonden soorten nieuwe waarnemingen opgeleverd voor de betreffende km-hokken. Het is leuk te weten dat mijn inventarisaties derhalve een mooie bijdrage aan de landelijke verspreidingskaartjes leveren. Vermeldenswaard zijn de waarnemingen van Oranje O-vlinder, Bochtige smele- en Streepstipspanner, die alle drie (vrij) zeldzaam voor onze regio zijn. Ook Satijnstipspanner, Duinhalmuiltje, Weidehalmuiltje, Spitsvleugelgrasuil, Egelskopboorder en Variabele W-uil kennen een verspreidingsbeeld dat meer het lage deel van Nederland bestrijkt.

Skinner-val bij mijn woning (foto Guido Stooker)

Een warm jaar!

Omdat 2014 de boeken ingaat als het warmste jaar ooit sinds de start van de weermetingen in 1706, is het interessant om na te gaan of de vliegtijden van de waargenomen nachtvlinders afwijken van het gebruikelijke patroon. Alle maanden, behalve augustus, waren warmer dan normaal. De winter van 2013/2014 was eigenlijk geen winter. Ook het aantal uren zonneshijn was het afgelopen jaar duidelijk hoger dan gemiddeld en, behalve in augustus, was het droger dan andere jaren. Van alle 2014-waarnemingen lagen er 136 (bijna een kwart!) tenminste 1 maand vóór (9,2%) of na (12,7%) de gemiddelde vluchtdatum. Dat zijn best hoge percentages en zij weerspiegelen wellicht het 'lange' seizoen 2014 en de mogelijke klimaatverandering. Voor 69 waarnemingen gold zelfs een afwijking van meer dan twee maanden voor of na de gemiddelde vluchtdatum. In 13 gevallen werden data vastgesteld die in dit deel van het Nederland nog nooit voor die betreffende soort waren genoteerd!

Sommige nachtvlinders vlogen niet een beetje later, maar vaak 4-8 weken later dan het einde van de normaal opgegeven vliegcurve! Enkele opmerkelijke uitschieters waren:

twee Tweestreepgrasuilen op 27 oktober. De vlinders waren erg vers en niet afgevlogen en konden daarom mooi geprepareerd worden. Dat moet welhaast een (voor deze soort ongebruikelijke) 2^e generatie zijn geweest! Ook twee Witstipgrasuilen op 16, resp. 27 oktober betroffen erg late gasten. Aan de voorkant van de vliegcurves waren de extremen iets minder groot. Maar de waarnemingen van Schermbloemdwergrasuil en Herculesje, beide op 29 maart, Roodkopwinteruil op 3 april en Haarbos op 10 april zijn behoorlijk aan de vroege kant.

Conclusies

Men dient zich te beseffen dat nachtvlinders vliegende insecten zijn. Het waarnemen ervan in een gebied betekent niet altijd dat zich daar een populatie van de soort bevindt; d.w.z. ter plekke als 'standvlinder' mag worden aangemerkt. Omdat de methodiek en de onderzoeksintensiteit over de afgelopen drie jaar niet vergelijkbaar is, kunnen bovendien moeilijk nu al uitspraken gedaan worden over voor- of achteruitgang van de nachtvlinders als groep of van specifieke soorten. Wat wel opvalt over deze 3 jaar is het relatief lage aantal individuen per valnacht en het hoge aandeel éénmalige waarnemingen. De toch wel wat geïsoleerde ligging van de Dongevallei te midden van de bebouwde kom (moderne Vinex-wijk Reeshof) en de barrièrewerking die van de bebouwing en infrastructuur uitgaat, zal daarbij een belangrijke factor zijn. Een aspect dat ongetwijfeld ook een wezenlijke rol speelt, is de lichtvervuiling. Het is inmiddels bekend dat de 's-nachts sterk verlichte stedelijke omgeving negatief uitwerkt op de aantallen en soortensamenstelling van de nachtvlinderfauna. Daarnaast is het logisch dat een 'jong' natuurgebied, dat nog volop in ontwikkeling is, gewoon nog niet heel hoog kan scoren. Het aardige van de Dongevallei is dat met de voortzetting van de nachtvlinder-monitoring ook de verdere successie van het gebied in beeld gebracht kan worden. Met een langjarig onderzoek met op dezelfde locatie een hoge frequentie van valnachten door het jaar heen kunnen t.z.t. beter onderbouwde uitspraken gedaan worden over eventuele trends. Het is bovendien interessant om de komende jaren het onderzoek naar nachtvlinders met andere methodieken (inventarisatie d.m.v. sleepnet, parapluval, bladmineerders) uit te breiden.

Huismoeder (foto Guido Stooker)

Dit artikel is een samenvatting van een uitgebreidere rapportage (met wetenschappelijke naamgeving en achtergrondtabellen), die is opgenomen in het [Jaarverslag Monitoring Dongevallei 2014](#). Dat verslag is recent gepubliceerd en in de bibliotheek van de KNNV-Tilburg opgenomen (en wellicht in de toekomst ook op onze website) te raadplegen.

Kreeften in de Oude Leij!

3 kreeften per m²

Paul van Wielink

Inleiding

Vanaf 2005, toen de eerste vijf Californische rivierkreeften (*Pacifastacus leniusculus*) in de Oude Leij werden verzameld, houden we de ontwikkeling van de populatie van deze invasieve exoot ter hoogte van De Kaaistoep bij. We willen een indruk krijgen van de schade die de kreeften toebrengen aan het milieu van de beek. In september 2011 hebben we ten noorden van de Gilzerbaan een poging ondernomen om daar de populatiedichtheid van de Californische rivierkreeft te meten. We kwamen toen op een dichtheid van 500 volwassen kreeften per 100 meter of ongeveer 1 volwassen kreeft per m². Hoe zou de dichtheid nu zijn? Met dezelfde methode is op dezelfde plaats het onderzoek in het najaar van 2014 herhaald.

Plaats en methode

Ten noorden van de Gilzerbaan, net voorbij de vissentrap, op de coördinaten 128.5-396.0, vond het feest plaats. Op 3 september 2014, een mooie zonnige dag, zijn we met acht personen aan de slag geweest. Met zes kreeftenkorven voorzien van makreel als aas hebben we gedurende zes keer één uur kreeften gevangen. Elk uur werd een korf gelegeed en opnieuw van aas voorzien. Om 12.00 uur ging de eerste korf in de beek, om 12.10 de tweede, om 12.20 de derde en zo verder. De eerste korf werd om 13.00 gelegeed en opnieuw van aas voorzien, de tweede korf om 13.10, de derde om 13.20 etc. De korven lagen ongeveer 15 meter uit elkaar in het midden van de beek. De kreeften werden ter plaatse gesekst en gemeten (zie foto 2). In het begin hadden we zweet op ons

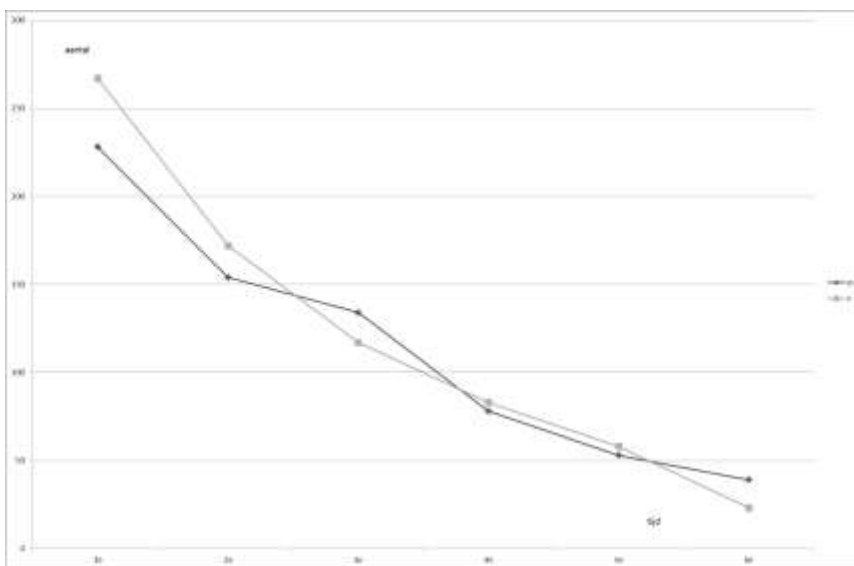
voorhoofd vanwege de grote aantallen, later in de middag werd het wat rustiger. Om 18.50 werd de laatste korf gelegeed. Deze inspanning werd geleverd door Sjaak van Boxtel, Mike van Son, Paul van Wielink, Henk Spijkers, Jaap van Kemenade, John Snoeren en Pierre van Boxtel onder het streng toezienend oog van Toon de Laat.

Sjaak van Boxtel meet en sekst de verzamelde kreeften (foto Toon de Laat)

Resultaat en bespreking

Met zes korven zijn gedurende zes keer één uur 1406 kreeften verzameld over een afstand van ongeveer 90 meter. De populatiedichtheid van de Californische rivierkreeft in de Oude Leij vlak ten noorden van de Gilzerbaan bedraagt naar schatting ongeveer 1500/100m of 15 stuks per strekkende meter beek. De beek is ter plaatse ongeveer 5 meter breed. Dat levert een dichtheid op van ongeveer 3 volwassen kreeften per m²! Uit de literatuur zijn geen dichtheden bekend van de Californische rivierkreeft, wel van de rode Amerikaanse rivierkreeft (*Procambarus clarki*). In sommige delen van west-Nederland zijn dichtheden tot 3 kreeften/m² vastgesteld, maar dit betreft de totale populatie, terwijl wij in de korven alleen volwassen exemplaren vangen. Het aantal kreeften dat per uur in de zes korven wordt gevangen neemt geleidelijk maar snel af. Dat geldt voor het totaal van alle korven (zie de figuur), maar ook voor elke korf afzonderlijk. Het was opvallend dat bij korf 6 - het meest stroomafwaarts – de afname het geringst is. Korf 6 vangt het eerste uur 14% van de kreeften en dat loopt geleidelijk op tot 58% het 6^e uur. Klaarblijkelijk worden door korf 6 kreeften aangelokt van stroomafwaarts.

De gevonden aantallen manlijke en vrouwelijke kreeften uitgezet tegen de tijd.

We hebben 686 mannen en 720 vrouwen verzameld. Mannen en vrouwen zijn gemiddeld even groot: respectievelijk 107 ± 16 mm en 107 ± 14 mm. De kleinste kreeft mat 57mm, de grootste 161 mm. De gemiddelde grootte van de kreeften neemt geleidelijk af naarmate de tijd voortschrijdt. Het 1^e uur zijn de mannetjes 112 mm en de vrouwtjes 110 mm; het laatste uur is dat gezakt naar 91 mm voor de mannen en 82 voor de vrouwen. De gemiddelde grootte van de kreeften neemt in korf 6 het minst af. Onmiskenbaar worden de grootste kreeften het eerst gevangen.

Na afloop van het experiment (18.20 uur) hebben we in één korf 100 meter stroomafwaarts van korf 6 in 40 minuten 48 kreeften gevangen. Het waren 27 mannen met een gemiddelde grootte van 114 ± 14 mm en 21 vrouwen met een gemiddelde grootte van 111 ± 13 mm. Op 100 meter afstand van ons experiment is geen enkele invloed waarneembaar van ons wegvangen op de dichtheid van de kreeften. Van alle gevangen kreeften heeft 16% een beschadiging: ze missen één of beide klauwen. Er is wat dat betreft geen verschil tussen mannen en vrouwen. Er waren geen bijvangsten.

Wegvangen en beheer

Op 13 september 2011 werd hetzelfde experiment uitgevoerd op dezelfde locatie. Dat leverde bij extrapolatie naar schatting een dichtheid op van 500 volwassen kreeften per 100 meter of 1 kreeft per m^2 . De kreeftendichtheid is ter plaatse in drie jaar tijd dus verdrievoudigd. En dat ondanks het wegvangen van meer dan 6000 kreeften in de Oude Leij in De Kaaistoep in 2010 en 2011! Het lijkt er dus op dat wegvangen van volwassen kreeften geen zinvolle beheersmaatregel is om deze exoot onder controle te brengen.

Het onderzoek naar de Californische rivierkreeft blijft een boeiende onderneming, waar veel personen plezier aan beleven.

John Snoeren met een korf met kreeften. (foto: Toon de Laat)

Guido Stooker

Als iets je dwars zit, moet je het eruit gooien. Er moet me dus iets van het hart! Na een studie bos- en natuurbeheer, ben ik bijna 30 jaar werkzaam geweest bij Staatsbosbeheer in zes verschillende provincies in het zuiden en oosten van ons land en in verschillende functies: monitoring & onderzoek, management, beheer- en beleidsadviering op verschillende onderdelen van het brede spectrum van het mooie vak van terreinbeheerder. Ik ben nu al bijna 9 jaar niet meer professioneel werkzaam in het metier, maar heb na die hectische tijd wel weer ruimte gekregen om mijn oude hobby's van plantjes, vogeltjes en insecten inventariseren weer op te pakken. Daarom ben ik een paar jaar geleden ook KNNV-lid geworden!

Natuur- bescherming, tunnelvisie ?

Als vrijwilliger kom ik regelmatig op symposia, themadagen, jaarvergaderingen en andere regionale of landelijke bijeenkomsten, waarbij de overeenkomst is dat ze alle betrekking hebben op flora- en faunamonitoring en als afgeleide daarvan het behoud van natuur en landschap: kortom natuurbescherming (dat deed ik trouwens tijdens mijn professionele leven als terreinbeheerder ook al). Wat mij toen, maar ook nu bijblijft, is dat de deelnemers (zowel sprekers als toehoorders) zeer betrokken zijn bij hun hobby en dus bij natuurbescherming ic. het terreinbeheer. Maarrrr.... in hun bevlogenheid vertonen ze mijns inziens soms wel een beetje een tunnelvisie; een mening gebaseerd op het perspectief vanuit hun (meestal soortgerichte) hobby en vaak hun eigen specifieke, incidentele ervaringen in de verschillende natuurterreinen. Daar is op zich niets mis mee! Maar wèl als het uiten van die opvattingen en ervaringen, hetzij als spreker, dan wel als publiek in een discussie gepaard gaat met het *'bashen'* van de terreinbeheerders. Niet alleen verdienen die dat niet, maar het werkt ook erg contraproductief. Natuurlijk gaat er regelmatig iets fout of tenminste niet helemaal goed. Zoals op elk gebied (denk o.a. aan de zorg, het onderwijs, de politietaken). En dat mag ook best duidelijk aan de orde gesteld worden. Men wordt alleen maar beter van kritiek. De terreinbeheerders moeten daar voor open staan, toegankelijk zijn. Dat staat ook meestal als zodanig in hun visie op hun maatschappelijke positie geformuleerd. Maar niet iedereen is daar even goed in. Het helpt dan zeker niet als die kritiek ongenueanceerd en zonder begrip voor de *'andere kant van de medaille'* te pas en te onpas wordt gespuid en zonder in te kaderen in een bredere maatschappelijke context publiekelijk te delen.

Door verkoop hout heeft terreinbeheerder wat meer financiële middelen (foto Guido Stooker).

Terreinbeheer is een vak!

Natuurlijkhebbbers, vrijwilligers en professionele terreinbeheerders hebben een gedeelde verantwoordelijkheid voor het totale natuurbeschermingsplaatje. En dat dien je niet met ongezouten kritiek vanuit een onwrikbaar persoonlijk perspectief. Want terreinbeheer is niet simpel, zoals ik een van de sprekers onlangs nog hoorde zeggen. Iedereen denkt maar dat de natuur van ons allemaal is en dat we met z'n allen *'verstand hebben van natuurbeheer'*. Maar terreinbeheerders hebben daar echt voor doorgeleerd en zijn vaak door jarenlang in het veld gewerkt te hebben ervaringsdeskundige geworden, die met meer dan alleen een specifieke plant- of diersoort rekening dienen te houden. Men zal toch ook niet snel tegen de tandarts zeggen dat die drievlaksvulling toch maar beter vervangen kan worden door een kroon? Of de luchtverkeersleider vertellen dat er makkelijk 2x zoveel landingen in een bepaald tijdsbestek kunnen worden uitgevoerd dan gepland? Terreinbeheer is een vak! Met heel veel rechtstreekse lijntjes, maar ook voor velen onzichtbare verbanden naar de maatschappelijke omgeving. In ons drukke Nederland heeft elke vierkante meter natuur een meervoudige bestemming: natuurbehoud, milieubeheer, waterberging, recreatieve buitenruimte, schaamgroen en inkomstenbron.

**Natuurbeheer
is keuzes
maken**

Ik ben er nog een van de oude stempel en gruw van termen als verdienmodel, marketingstrategie en product-developper. Ook Staatsbosbeheer is niet meer wat het geweest is en daar heb ik best veel moeite mee. Maar verwijt het de terreinbeheerders in het veld niet. Die staan aan uw kant. Ook zij willen niets liever dan mooie natuur, veel plantjes en beestjes en een fraai landschap. Sterker nog, zonder hen zou het de afgelopen 3 à 4 decennia met de natuur en het landschap volkomen de verkeerde kant zijn opgegaan. Bekijk de verschillende verspreidingsatlassen maar. Tegen de verdrinking vanuit de omgeving en politieke onwil in, komen de meeste soorten planten en dieren nu alleen nog maar voor in de bossen en natuurreservaten van de grote terreinbeheerders! En natuurlijk worden daar maatregelen getroffen die soms voor bepaalde flora- of faunaelementen (tijdelijk) negatief uitwerken. Laatst hoorde ik iemand vertellen over de sterke achteruitgang van een lokale populatie van de Levendbarende hagedis in een begraasd terreintje. Maar die (onnatuurlijke?) puntpopulatie was wel het gevolg van een specifiek patroonmatig beheer. Op het moment dat men weloverwogen en beargumenteerd overstapt op een integraal beheer gericht op een natuurlijk boslandschap is het maar de vraag of die populatiedichtheid van dat reptiel op die plek wel zo natuurlijk was. Zijn er dichtheden in referentiegebieden van bekend? Het antwoord was ontkennend! Natuur beheren is keuzes maken. Doelen en beheerkeuzes zijn voor discussie vatbaar, maar doe dat dan op respectvolle wijze naar elkaar. Recentelijk hoorde ik iemand voor groot publiek fulmineren tegen de sterke kap in een vochtig loofbos in de buurt van Tilburg, waardoor de predatiekans op Wespandief door de Havik sterk was toegenomen (p.s. Het was niet de inleider van het boeiende verhaal over deze vogel). Maar dat een dergelijke ingreep positief zou kunnen uitwerken op de voorjaarsflora en de vlinderstand, daar hield deze persoon geen rekening mee. Nederlands grootste roofvogelkenner is daar ook een sprekend voorbeeld van. Aan zijn deskundigheid wordt door niemand getwijfeld, maar wordt hij nog serieus genomen? De natuur bestaat uit meer dan roofvogels in welke dichtheid dan ook. Nog afgezien van de noodzaak voor terreinbeheerders om toch ook het zaakje financieel rond te breien. En dat valt tegenwoordig voor een beheerder niet erg mee. Bezuinigingen tot 40-60% op het budget zijn niet ongewoon. De terreinbeheerders moeten steeds meer hun eigen broek ophouden. Dan wordt er creatief naar inkomsten gezocht. Houtopbrengsten en verpachting van graslanden liggen dan voor de hand en zijn overigens altijd al toegepast als bron van inkomsten. Maar de schaal waarop en de gebruikte methoden zijn niet altijd of op korte termijn natuurvriendelijk. Daar gaat dan onbedoeld wel eens iets mis.

Den Opslag, Moergestel

Gedwongen door het no-nonsense beleid van de zo verfoeide heer Bleeker moest aan agrarisch natuurbeheer voorrang verleend worden. Dan ontstaan er dus initiatieven als de GreenDeals, zoals deze zijn toegepast in het nieuwe natuurgebied Den Opslag bij Moergestel.

Met alle gevolgen van dien voor de weidevogels, want inderdaad: boeren zoeken naar maximalisatie van inkomsten. Op zo'n miskleun kun je als vrijwilliger verschillend reageren. Gelukkig liet Peer Busink in zijn presentatie op de recentelijk gehouden ViB-dag (Vogels in Brabant-dag) een genuanceerd verhaal horen. Ook hij is vanzelfsprekend teleurgesteld in de uitgevoerde beheermaatregelen, maar had desondanks een positief-constructieve boodschap, waarin aanbevelingen voor beheer en inrichting werden gedaan. Proactief in gesprek gaan werkt nog beter.

Agrarisch natuurbeheer in Den Opslag (foto Guido Stooker)

Professionele vrienden

Dus als u behoefte heeft uw emoties te ventileren, doe dat dan in de richting van de politiek en de beleidsbepalers, bestuurders en belangenbehartigers (Ministerie ELI, Provincie, landbouworganisaties). Want daar gaat het mis in de neo-liberale wereld van nu!

Prachtige doelstellingen geformuleerd, maar voor een dubbeltje op de eerste rang willen zitten en marktwerking willen toepassen op waarden van algemeen belang (natuurbescherming) die daar helemaal niet geschikt voor zijn. De terreinbeheerders staan aan uw kant; beschouw ze in uw contacten als uw professionele vrienden. Om met de eerste zin van dit verhaal te eindigen: als u iets dwars zit, gooi het eruit, *mais c'est le ton qui fait la musique!*

Natuurmuseum Brabant activiteiten 2^e kwartaal 2015

Spoorlaan 434, Tilburg

Datum	Activiteit
begin april	Lentetocht <i>Vroege Vogels</i>
begin april	tentoonstelling <i>De Ware Wolf</i>
18-26 april	Museumweek: <i>'Ons echte goud'</i>
va 23 april	Kunstexpositie Roos Holleman (tekeningen)

Bijna half miljoen voor museum

Grote vreugde in het museum Brabant: directeur Frans Ellenbroek mocht in een stampvolle Beurs van Berlage een cheque van 492.000 euro in ontvangst nemen tijdens het Goed Geld Gala van de Bankgiroloterij. Dat betekent een forse financiële injectie voor de ambitieuze plannen van het museum: het geld voor de nieuwe interactieve tentoonstelling Oo-zone Junior is bij elkaar. Plus nog wat extra's. Nog voor de zomer wordt een begin gemaakt met de OO-zone Junior: een interactieve onderzoeks- en ontdekkingsruimte voor de kleintjes en hun (groot-)ouders. De "grote broer" OO-zone, sinds 2010 geopend, is een enorm succes maar geschikt voor kinderen vanaf acht jaar. Omdat de kleintjes bijzonder worden aangetrokken door het concept, wil het museum ook die groep op een speelse manier de natuur laten ontdekken. Een ander project op de verlanglijst is het opzetten van Belevingsroutes in Brabantse natuurgebieden, in samenwerking met Brabants Landschap, vrijwilligersorganisaties en ondernemers. Daarbij gaat het om routes die gemaakt zijn voor diverse doelgroepen (basis- en voortgezet onderwijs, recreanten in gezinsverband, ouderen), waarin allerlei aspecten aan bod komen waarom de mens de natuur opzoekt: o.a. ontspanning, kennis, gezondheid. Ook verwijzen de routes voor verdieping naar het museum, in het bijzonder naar de tentoonstelling Brabant in de Ban van Buiten. En diezelfde tentoonstelling wordt nog eens compleet opgefrist en geactualiseerd. Met het bedrag van de cheque is het museum er nog niet, maar al wel een heel eind op weg. Naar verwachting kan de OO-zone Junior nog voor het eind van het jaar open voor het publiek.

Frans ontvangt cheque (foto Roy Beusker)

De Ware Wolf

Nederland kan zich gaan voorbereiden: de wolf staat weer aan onze landsgrenzen! Hoe komt hij daar en waar komt hij vandaan? Is hij gevaarlijk? Wat betekent de wolf ecologisch gezien voor onze natuur, en kunnen we hem echt terug verwachten in ons land? Vanaf begin april opent de tentoonstelling De Ware Wolf op de eerste etage, tegenover het museumtheater. Een bijzondere tentoonstelling, want de tentoonstelling wordt in fases opgebouwd. Eerst de vitrines met dieren en informatie, daarna volgt de informatiezuil met educatieve vragen en opdrachten. In de tentoonstelling staan, naast de wolven zelf, ook honden en prooidieren centraal en leren bezoekers de wolf kennen door feiten, mythen en verhalen. Medio juni is de tentoonstelling compleet. Wie de tentoonstelling doorloopt, leert de wolf beter kennen en kan na het bezoek een mening vormen over de terugkeer van de wolf: ja of nee? Voor de tentoonstelling werden de vitrines uit de zaal Overleven (De Reis) gebruikt, die op 2 maart werd gesloten.

Canis-lupus

Museumweek-end wordt week

Vorig jaar werd er al een beetje mee geëxperimenteerd, dit jaar wordt het Museumweekend definitief een Museumweek. Het Museumweekend blijft wel in de oude vorm bestaan, maar kan worden uitgebreid met Museumkids (een middag speciaal voor kinderen) en Museumburen (waarbij de burens van het museum worden uitgenodigd voor een nadere kennismaking). Ook kunnen musea zelf de toegangsprijzen bepalen (voorheen was dat 1 euro, of zelfs gratis). Het thema van dit jaar is *Ons echte goud*. Nadere info volgt via de website.

Tentoonstelling Roos Holleman

Vanaf 23 april zijn in het museum werken te zien van de Tilburgse kunstenaar Roos Holleman (1989). Ze woont en werkt in Amsterdam en maakt grote tekeningen met grafiet en pastelkrijt "waarin zij haar affectie weergeeft voor gecentreerde, maar vooral gestorven dieren". De afgelopen weken dook Roos in het depot van het museum, waar ze inspiratie opdeed voor het nieuwe werk dat ze speciaal voor het museum maakt. De werken zijn te zien in de Potviszaal.

Rob Vereijken

Winterrust?

Het was de laatste maanden wel erg rustig met de antwoorden die jullie aanleverden. Ik denk dat veel KNNV-leden toch in een winterslaap terecht zijn gekomen. Nu de lente echt is aangebroken, verwacht ik natuurlijk nog wel reacties op de vreemde boomstam, de wonderbaarlijke verandering van de rode hazelaar en de inktwammen met bolletjes. De vragenstellers worden ongeduldig en hebben de steun van de lezers nodig.

Hazelnoten bij van Kooten

Gelukkig stuurde Theo Peeters wel een nieuwe vraag in. Deze kwam bij hem opborrelen aan het eind van vorig jaar. Hij was in de middag van tweede kerstdag begonnen aan zijn groenterecept 'appel en knolselderij met hazelnoten' voor een vriendenentetje die avond. Tijdens het pellen van de hazelnoten uit de tuin van Els van Kooten viel

het hem op dat er veel lege noten tussen zaten.

Hij besloot de hazelnoten te tellen, met het volgende resultaat: 52 volle noten; 20 lege noten; één kleine noot; één misvormde noot en één beschimmelde noot. Van de 75 noten dus 20 lege hazelnoten, dat is 26% van het totaal. Zijn vraag luidt: hoe kan dit? Is dit normaal bij hazelnoten? Was dit toeval? Was 2014 een slecht hazelnotenjaar? Is de standplaats van de hazelnoot bij Van Kooten slecht? Of is er een andere verklaring?

Hazelnoten pellen (foto Theo Peeters)

Nieuwe reacties

Heeft u informatie over de lege hazelnoten? Weet u nog wat te melden over de vragen uit het vorige nummer, of doet u zelf een onbekende waarneming, stuur gerust uw ideeën in. In de volgende Oude Ley wordt daar dan aandacht aan besteed.

Reacties tot 20 mei 2015 kunnen in de volgende aflevering verwerkt worden.

Berichten naar: Redactie Oude Ley,
t.a.v. Witte gij ut?/Rob Vereijken,
Pironstraat 7, 5041 GJ Tilburg.

☎ 013-5438841 of ✉ rob.vereijken@planet.nl

Wandelprogramma IVN-afdeling Tilburg

Uitnodiging

IVN afdeling Tilburg nodigt alle KNNV-leden uit om een keer mee te doen met één van haar activiteiten. Hieronder staat het wandelprogramma voor het tweede kwartaal van 2015. Dit zijn openbare wandelingen. Indien een wandeling wegens omstandigheden niet door kan gaan dan wordt dat tijdig aangegeven in de digitale nieuwsbrief van de IVN afdeling Tilburg. Hoe u zich kunt aanmelden voor de digitale nieuwsbrief vindt u op onze site www.ivntilburg.nl. Voor meer info: [✉ natuurgidsen@ivntilburg.nl](mailto:natuurgidsen@ivntilburg.nl)

Maandag 6 april

Start

Vertrekpunt

Dag van het Landschap Brabants Landschap

12.00, 13.30 en 15.00 uur

Beleven, Turnhoutseweg 46, 5541 NZ Reusel

Zondag 26 april

Start

Vertrekpunt

De Kaaistoep

10.00 uur.

Heisteeg 2, 5032 VB Tilburg

Zondag 31 mei

Start

Vertrekpunt

Reuselhoeve, thema Waterleven en weidevogels

10.00 uur

Heizenschedijk 1, 5066 PL Moergestel

Zondag 28 juni

Start

Vertrekpunt

De Hoevens

10.00 uur

Parkeerplaats van de natuurbegraafplaats
Goorstraat 5a, 5131 RG Alphen